

Herstelrecht: dansen tussen prins en kikker

Scholen hebben paleizen en vijvers. Het paleis stap je in als je er aankomt. Op sommige scholen voel je je aan alle kanten welkom, op andere hangen posters en borden die je duidelijk maken waar je je aan hebt te houden en wat je vooral niet mag doen. Er bestaan prachtpaleizen en griezelkastelen. Het paleis is het geordend geheel waarmee de school zich aan de buitenwereld presenteert: zo willen we eruit zien. Leerlingen en leraren weten wat er van hen verwacht wordt en hoe ze zich als prinsjes en prinsesjes dienen te gedragen. Als het je lukt die idealen na te leven, levert dat dat mooie beloningen op. Complimenten, hoge cijfers en tevreden leraren en ouders voor de leerlingen, voor leraren respect en dankbaarheid van leerlingen en schoolleiding en wie weet op den duur een mooie promotie. In het paleis staan alle neuzen de zelfde kant op. Dat is nodig om doelen te bereiken en resultaten te boeken. Wie het niet lukt zich aan de paleisregels te houden, of er ronduit Nee tegen zegt, kan het knap lastig krijgen.

Herstelgerichte scholen helpen mensen hun plek in te nemen en hun bijdrage aan een mooi paleis te leveren: 'Wij willen jou er graag bij hebben; wat heb jij ons voor moois te bieden en wie kunnen jou helpen dat in te zetten? Strengere scholen kiezen, vaak meer uit onmacht dan uit vrije wil, voor repressie, straf en uitsluiting: 'als jij je zo gedraagt, is er voor jou hier geen plaats!' Het is vaak hard werken om aan alle paleisidealiteiten te voldoen. Zo hard dat het stress, faalangst, burn-out, depressie of andere narigheid oplevert. Ongemakken die hand in hand gaan met schaamte: 'het is me weer niet gelukt!'. Wie schade toebrengt aan anderen (en wordt betrapt...) herstelt die om dat dat is opgedragen of om van het gezeur af te zijn. Als je je schaamt is dat omdat je de ogen van anderen, je baas, collega's, leraren, ouders, in je nek voelt en hen teleur stelt.

In het paleis gaat het om overleven, een kunst die leerlingen goed van pas kan komen als ze later de Grote Boze Buitenwereld in stappen. Of scholen er nu wel of niet bewust voor kiezen daar een voorbeeld in te zijn, de kunst van het overleven, leren leerlingen op school.

Waar het paleis staat voor aanpassing en overleven, staat de vijver voor een natuurlijke omgeving waarin je helemaal jezelf bent, met al je mooie, unieke, kwaliteiten, fratsen en eigenschappen. In de vijver wonen kikkers en die leven vanuit hun hart en buik en reageren in het hier en nu. Aanpassen laten ze aan anderen over.

Leraren, leerlingen en schoolleiders? In de vijver is ieder welkom en verdwijnen de verschillen. Mensen zijn elkaars gelijke en de leraar leert er evenveel van de leerling als andersom. In de vijver doen mensen wat zij op dat moment het juiste vinden, niet omdat het zo is afgesproken, maar omdat ze dat willen. Succes of falen verandert er in een speels vallen en opstaan. Doelen liggen in de toekomst, in de vijver gaat het om het hier en nu. De beloning voor goed bedrag bestaat uit het besef dat jij en de wereld om je heen er beter van worden. Complimenten, mooie cijfers of andere pedagogische suikerklontjes doen er niet toe.

In de vijver laten mensen zichzelf zien en zijn daardoor kwetsbaar. Er ontstaan de mooiste ontmoetingen, maar mensen kunnen elkaar er lelijk beschadigen. Denk maar aan schaamteloze kikkers die zich uitleven ten koste van anderen. Goed beschouwd heeft een kikker, die zelf bepaalt wat hij doet en laat, grotere

verantwoordelijkheden dan de prins die precies weet waar hij aan toe is. Onbeheerste kikkers zorgen voor een onveilig klimaat en jagen anderen de vijver uit en voor je het weet is er geen kikker meer te bekennen.

In een vijver die ecologisch op orde is zijn mensen schaamtevrij, niet schaamteloos. Ze houden rekening met elkaar. Zij schamen zich als ze zich realiseren als ze door hun handelen anderen tekort hebben gedaan.

Kickerschaamte is het ongemakkelijke besef dat je anderen hebt beschadigd. Daarmee is het een uitnodiging om herstel te zoeken. Kickerschaamte is een voorwaarde om tot werkelijk herstel te komen. Herstelrecht in een ongezonde vijver is zonnebaden tijdens onweer.

Materieel herstel kan plaatsvinden in het paleis; het werkelijke, ook relationele herstel waarvan zowel paleis als vijver mooier worden, vindt altijd plaats vanuit de vijver.

Herstelgericht scholen werken aan een ideale balans tussen paleizen en vijvers. Zij leren mensen dansen tussen prins en kikker. Het paleis krijgt vorm onder een wijze koning die de paleisbewoners samen afspraken laat maken over hoe ze hun samenleving willen vormgeven. De kikker ontwikkelt zijn liefdevolle energie in cirkelgesprekken, plezier maken, het samen beleven van vreugde en verdriet en het aangaan van persoonlijke ontmoetingen.

Deze column is geschreven door Jan Ruigrok verbonden aan ECHO, het Expertisecentrum voor Herstelrecht in het Onderwijs. Echo streeft sinds 2003 naar landelijke verbreding van kennis en toepassing van herstelgericht werken, vooral in het onderwijs en levert daarmee een bijdrage aan scholen, waarin mensen op een gezonde en betekenisvolle manier met elkaar leren, leven en werken en zo een bijdrage leveren aan groei van zichzelf en de wereld waarvan zij leven.

ECHO gaat ervanuit dat ieder recht heeft op een VIP- behandeling: Veiligheid, Invloed en Persoonlijk contact. Hoe meer VIP's op een school, hoe minder en kleiner de conflicten. En wanneer conflicten zich voordoen draagt Herstelrecht eraan bij dat mensen die leren zelf oplossen en waarmee niet alleen zij, maar daarmee de hele maatschappij de vruchten plukken. www.herstelrechtinhetonderwijs.nl